Nataša Konc Lorenzutti

BLIŽINA DALJAVE

Z vprego se pripelje tuj mož. Brke ima in predolg suknjič. Manjkata mu dva gumba. Oče na njegov voz naloži motor za mlatenje žita, moški pa mu izroči sveženj časopisnega papirja. Ko se nasmeje, mu brki poskočijo, med rumenimi zobmi se pokaže luknja. Poči z bičem in se odpelje, naš tata pa si obleče belo srajco.

»Kaj je v zavitku?« ga vprašam.

»Denar,« mi pove. »Veliko denarja.«

Vesel je. Vpreže konja in se odpelje v mesto. Čakam, kaj nam bo prinesel. Dolgo čakam, ves dan. Mogoče bom dobila pentljo. Rada bi imela svetlomodro pentljo za lase. Ali pa sladkor. Najbrž bo kupil sladkor.

Končno se vrne, že pod noč, in je še vedno vesel.

»Kaj ste prinesli?« ga vprašam.

»Nič.«

»Kam pa ste dali denar?«

»Plačal sem zdravljenje za vašo mamo,« reče in se še naprej smehlja.

Mila duša je, ta tvoj oče

Mama popoldne počiva. Iz kartona in svilenega cvirna dela košarice za cvetje. Ob straneh napravi pentljice. Najprej naredi koške za vse nas, potem še za druge otroke. Za praznik svetega Rešnjega telesa bomo vanje nabrali vrtnične listke in drobne cvetke. Ko bomo hodili v procesiji, bomo metali rožice in peli *Plodne so njive, plodne so njive*.

Na obisk pridejo sestre iz bolnišnice. Hiša je živa kot za praznike. Mama je vesela. S sestrami klepetajo in se smejejo. *Se spomnite … In potem ste rekli … Ja ja, to ste rekli*, govorijo.

Ena izmed njih se mi zdi še posebno čedna. Lase ima spletene v debelo kito, nosi pa nekaj svetlo sivega, kar niso hlače in ni krilo, ampak je nekaj vmes. Zelo mi je všeč. Ves čas jo gledam. Kako se smeje, kako reče Dajte no, česa ne poveste ali Kaj takega, kdo bi si mislil. Ime ji je Valentina, to razberem iz pogovorov, ki jih z užitkom poslušam. Valentina ima na roki prstan s kamnom, kar naprej ga vrti. Njeni prsti so dolgi in beli.

»Kako se reče takšnemu krilu?« vprašam mamo, ko sestre odidejo. »Takšnemu, ki ga nosi Valentina.«

»Ne vem. Mogoče hlačno krilo,« odgovori, še vedno vsa nasmejana.

Rada posedim pri sosedi, botri Danici, ki ima zmeraj kos kruha za otroke in zna pripovedovati lepe zgodbe.

»Se spominjaš stare mame, vaše none?« me vpraša.

»Ne.«

»Matere tvojega očeta. Se je res ne spominjaš?«

»Ne.«

»Imela je čudno nesrečo.«

»Kaj se ji je zgodilo?«

»Spravljali so seno, ona je bila spodaj, pod senikom. Nekdo je tako nerodno vrgel vile dol, da se ji je rogelj zapičil v oko. Peljali so jo v bolnišnico v Gorico, ampak je niso rešili.«

»Je umrla?«

»Umrla je.«

Stresem se. Vem, da nekateri umrejo. Uležejo se, k njim pride gospod, vsi ljudje pridejo iz hiš in klečijo, ko gre gospod z Bogom mimo, in ko odide, zaspijo in se ne zbudijo več. Potem jih zakopljejo v zemljo in postavijo križ. Upam, da se meni to ne bo nikoli zgodilo. Če bo kdaj prišel gospod z Bogom v našo hišo, ga bom prosila, naj gre hitro nazaj v farovž, preden se kaj hudega zgodi. Bo pa ja razumel, saj je pameten človek.

»So nono zakopali?« vprašam botro.

»Takrat ni bilo možnosti, da bi jo peljali domov, zato so jo pokopali v Mirnu. Ko smo šli enkrat skupaj s tvojim tatom na Mirenski grad in ko je spodaj v Mirnu zvonilo, se je tvoj tata naslonil na zid, gledal dol proti pokopališču in zajokal. Mila duša je, ta tvoj oče.«

»Ja.«

»Nono je bil pa zidar, veš. Oča tvojega tata. V vašo hišo se je priženil. Strašno podjeten je bil. Še svoj žig si je dal narediti, na njem je pisalo: *gospodarstvenik*. Pravili so, da ima zlato v prahu. Iz Avstrije da ga je prinesel. Preden se je poročil, je tam

dobro služil. Rozi se ga še spomni, kako je na peči učil otroke moliti. In mlinčke je rezljal.«

Rozi je najstarejša izmed deklet. Vse ve. Kako ji zavidam. Spomni se tudi, kako so s starim očetom nekoč ponoči molili, pa niso vedeli zakaj. Mama in tata sta bila na vrhu. Kadar je tata prišel dol, ga je nono vprašal: »A je že?« Rozi ni vedela, kaj čakajo. »Boste že vid'li,« je rekel nono, in so kar naprej molili, dokler niso vsi pospali. Zjutraj pa so vid'li. Dojenčka so vid'li. Takrat smo dobili Jurija. Zato je nono spraševal, ali je že. Gvišno so čakali babico, da ga prinese v torbi. Jaz se tega nič ne spomnim. Škoda.

Naš nono je bil zelo radodaren, pravijo. Sosedovemu Alojzu je bil boter. »Če ne bi blo vaš'ga oču, jaz ne bi gor zrasu,« rad pove ta Lojzek. Pravi, mu je naš nono vsak dan odrezal velik kos kruha in ga namazal s smetano.

Otroci, ki imajo stare starše, so srečnejši od nas. Stare mame znajo pripovedovati zgodbe, stari očetje pa moliti in rezljati mlinčke.

Kar pojdi

Na začetku poletja, v nedeljo po maši, si mama zaveže predpasnik in se loti lupljenja krompirja.

»Anica,« me pokliče. Pritečem k njej.

»Po kosilu bova šli k stricu in teti na Vrh. Tam je moj dom.« Gleda v skledo s krompirjem.

»Kar sami, jaz in vi?« se razveselim.

»Sami,« reče tiho, ne da bi dvignila pogled.

Ne morem verjeti. Kolikšna sreča se mi nasmiha. *Kaj takega, kdo bi si mislil!* si rečem kakor sestra Valentina v sivem krilu, ki ni krilo. Da greva sami na obisk!

»Res?« vprašam. Hočem potrditev.

»Res,« odgovori mama še tiše.

To bo poseben izlet, komaj ga čakam. Jaz in mama, skupaj. Po kosilu se lepo uredim in se igram na dvorišču. *Dajte*

no, česa ne poveste! Vadim, kako se bom pogovarjala s stricem in teto. Danes sem velika in pomembna, nič drugega me ne zanima. Ne bratov ne sester ne očeta ne vidim. Zrak je topel in mehak od poletnega sonca. Zamislim si, da me dvigne in ponese na Vrh.

Končno se mama prikaže iz hiše. Odrineva. Z lahkoto hodim navkreber. Prijazen gozdni zrak mi pomaga. Občudujem sestrine šolne na svojih nogah, ki jih imam tako redko priložnost obuti.

»Vrh je dobro uro in pol hoda iz naše vasi,« mi pove mama. Počasna je in težko diha. Jaz pa skakljam ob njej in opazujem drevesa, grmičevje, praprot. Veje se sklanjajo k meni in mi čestitajo za lepe čevlje. Duham ciklame, pijem pri izvirkih, iščem polžke, oponašam ptice in tekam cikcak po poti. Srce mi divje tolče, ko tečem v klanec in nazaj k mami. Na razpotju stoji kapelica. Jezus je v njej. Srce ima zunaj. Tudi moje lahko izskoči, tako močno mi bije.

»Mu je srce padlo ven, ko je tekel v klanec?« vprašam.

»Komu?«

»Jezusu.«

»Ne,« se nasmehne mama. »On ga podarja.«

»Če izgubim srce, mi bo on dal novega?«

Mama zmaje z glavo in se smehlja.

»Ne sprašuj. Pridi. Tukaj zavijeva desno. Še malo navkreber, potem se spustiva.«

Na robu zagledam vas pod seboj.

»To je Vrh. Tja greva,« reče mama.

Jaz bi kar stekla, ampak je ne morem pustiti same.

Sprejmeta naju stric Tone in teta Lojzka. Redkih besed sta. Hiša je pospravljena, otrok nikjer. Nobeden od njiju še ni poročen. Vse je drugače kot pri nas. Pusto. Stric in teta imata gostilno in trgovino. Mama mi je povedala, da je bil že njen oče trgovec. Teta nama postreže s sladkano belo kavo. Brž popijem do dna in z žlico postrgam sladkor. Nič mi ni do tega, da bi se zdaj pogovarjala, kakor sem vadila prej. Mama in teta si nekaj tiho pripovedujeta, čudno je, ves čas se njune besede ustavljajo, kot da bi hodile v klanec in bi na vsakem koraku malo počivale. Teta

nekaj reče, mama prav tako, potem utihneta. Naslednja beseda pride šele čez nekaj časa. Nimam kdaj pripomniti: *Dajte no, česa ne poveste,* ker teta ne pove nič zanimivega. Vstopi stric.

»Si popila?« vpraša. Prikimam.

»Pridi, pokazal ti bom štalo in dvorišče.«

Pogledam mamo.

»Kar pojdi,« reče slabotno.

Zaupljivo grem s stricem. Ponudi mi roko, ampak jaz se ga nočem oprijeti, saj ga sploh ne poznam. Sledim mu za hišo, na dvorišče. Nekam tesno mi je. Neprijazno. Stric mi razkaže hlev in okolico. Malo govori. Tuje mi je, tuje … Od daleč vidim sosedove otroke, stric me pusti samo, zamotim se pri zajčkih. Gledam jih skozi mrežo, kako smešno migajo s smrčki.

Naenkrat pomislim, da je minilo že preveč časa. Ali se mi samo zdi ali se je res začelo mračiti? Kako bova z mamo do noči prišli domov? Nekaj groznega me prešine. Vse okrog mene se izbriše. V sebi zagledam izbo, iščem po njej. Tečem k hiši, strah me je. Zadihana vstopim, vidim teto, mame pa ne. Pred mano se razpre brezno, v katerega na mah zgrmi vsa moja prejšnja sreča.

Teta kleklja ob peči in se sploh ne zmeni zame. Ne morem se premakniti. Zagledam se v praznino. Tema nastaja. Pogled mi pade na šolne. Na njih so kaplje večerne rose. Polzijo na tla in rišejo črte.

»Kje je moja mama?«

»Šla je.«

»In jaz?« komaj še izdavim.

»Pri nas boš ostala. Doma ni kruha za toliko otrok.«

Ne tuli in jej, drugače boš umrla

Konec me bo. Čakam, da se to zgodi. Samo še malo. Toda kaj bo potem, ko me bo konec? Ali se sploh ne bom več zbudila? Brez predaha jočem. Še vedno me ni konec. Vsako jutro se zbudim in spet obstajam. V tuji postelji. Sama sem, nikjer nikogar. Ko pridem v izbo, me teta Lojzka ne pogleda. Samo

navodila mi daje. Stric Tone govori še manj. Jočem pri vseh opravilih, ki jih ni malo in so večinoma pretežka zame.

»Koliko si stara?« me vpraša neka ženska na dvorišču, ko zalivam nageljne.

»Pet let,« odgovorim.

»Uboga sirota,« reče.

Nočem biti uboga sirota. Ne dovolim, da tako govorijo o meni. Sirote so otroci brez staršev. Mama, pridite že pome in povejte vsem, ki me imajo za ubogo siroto, da sem vaša in da sem srečen otrok!

Jočem pri obedih. Solze požiram s hrano, ki mi ne tekne.

»Ne tuli in jej, drugače boš umrla,« me ozmerja teta.

Prav, bom pa umrla.

Zvečer se pokrijem čez glavo in solze mi privrejo kot topla povodenj. Potem se nočejo več ustaviti. Zbujam se na mokri blazini. Nihče mi ničesar ne pojasni, nihče se ne pogovarja z menoj, kaj šele, da bi me kdo tolažil. Zakaj ste me pustili tukaj, mama? Ste mi hoteli priskrbeti belega kruha? Ali ste samo mene izbrali za boljše življenje? Nočem, slišite, nočem boljšega življenja! Ste tudi vi mogoče jokali, ko ste šli sami domov?

Robček je že tako smrkav od joka, da se nimam več kam obrisati. K potoku grem in ga operem. Sušit ga nesem na dimnik svinjske kuhinje, ki ga zlahka dosežem, saj je kuhinja spodaj, pod dvoriščem. Ampak robček je zdaj ves črn in po dimu smrdi.

Postajam velika. Veliki zdržimo več kot mali. Zato me noče biti konec.

Starša nas nista nikoli božala in poljubljala, ampak vseeno je bilo pri nas vedno prijetno. Zvečer smo se skupaj stiskali k peči v izbi, peli smo in si pripovedovali zgodbe. Tako radi smo se imeli. Tu pa je vse tiho, vse prazno.

Tvoj dom je zdaj pri nas

V nedeljo zjutraj me teta zbudi:

»Pridi, gremo k maši.«

V trenutku sem pokonci. Gotovo gremo dol, v našo župnijo, na Vrhu nimajo cerkve. Tiktak se oblečem, stečem na dvorišče, se oplaknem z vodo, počešem, popijem belo kavo, ki me že čaka na mizi, jesti pa ne morem. Kos kruha vtaknem v žep.

»Tole si obleci,« reče teta. V rokah drži mojo nedeljsko oblekico.

»Kje ste jo dobili?« se začudim.

»Mati jo je pustila.«

Hitro se preoblečem. Kruh pustim v žepu domače obleke. Sploh mi ni do hrane.

Teta in dekla Katarina me že čakata na dvorišču. Katarina se mi prijazno smeje. Vsa se stopim. Že dolgo se mi ni nihče nasmehnil.

»Gremo,« reče teta s strogim glasom.

Jaz bi rada tekla, ampak ju moram nenehno čakati.

Vsakega koraka izpred enega tedna se spominjam. Prejšnja nedelja se odvija nazaj: tukaj sva se z mamo ustavili, tu pili vodo, tamle sem jo vprašala, zakaj imajo metulji pisana krila, in ona mi je odgovorila, da zato, ker se tako laže skrijejo med cvetlice. Njen glas imam v ušesih. Danes bi jo gotovo vprašala, zakaj me je za ves teden pustila pri teti in stricu. Vendar to zdaj ni več pomembno. Vračam se k njej. Kar zdrvela bi domov, saj poznam pot. Teta in dekla pa me zadržujeta.

»Počasi,« vpije ena ali druga. »Počakaj, ne hodi sama naprej! Da ne boš padla!« Sitni sta.

Ko se približamo vasi, mi srce podivja. Planila bom v izbo, sedla z domačimi za mizo in izbrisala vse, kar se je zgodilo v zadnjem tednu.

»V cerkev gremo, ne k vašim. Tudi oni so tam,« reče teta. Saj res, ob nedeljah so vedno v cerkvi.

»Bomo šli potem domov?« vprašam in strah me je odgovora.

»Tvoj dom je zdaj pri nas.«

Nikoli! zacepetam v sebi. *Nikoli ne bo pri vas moj dom!* Zadržim se in raje rečem:

»Bomo potem šli k mojim?«

»Bomo,« odgovori teta mrko.

V cerkvi jih zagledam na običajnem mestu. Mama z otroki na levi, tata, Ivan in Jožef na desni. Teta in dekla me sploh ne zanimata več. Stopim naprej, pokleknem ob vrsti, kjer sedijo moje sestre, sedem zraven mame. Rozi in Verica me zagledata, oči se jima vžgejo, mali Jurij stegne roke, zleze mi v naročje, Terezika ga hoče izriniti, oba si želita biti pri meni. Jaz pa iščem mamin pogled. Ujamem ga. Topel je, mil, poln žalosti. *Odpuščam vam, mama, samo da sem lahko pri vas.*

Sedim za domačo mizo in se trudim verjeti, da je vse v redu. *Vidite zdaj, da nisem uboga sirota?* se v mislih pogovarjam z žensko, ki sem jo srečala na dvorišču. Vendar me je strah, da bom morala s teto in deklo na pot. Ne, to že ne more biti. Starši me ne bodo več dali.

Začneta se pripravljati na odhod. Naj že gresta, naj zapreta vrata za seboj!

»Pridi, Anica,« reče teta. Ne. Nočem vstati. Pogledam mamo. Z glavo mi pomigne, naj grem. Oče strmi v tla. Še vedno sem za mizo. Bratje in sestre so zbegani.

»Pojdi,« reče mama. »Ubogaj.«

Vstanem in se je oklenem.

»Ubogaj,« ponovi oče s steklenim glasom. Žalost, skozi katero sem se že skoraj pregrizla, se vrne in je spet vsa pred menoj; načenjati moram nove in nove zalogaje, ki nenehno rastejo in sem jim komaj še kos. Ko hodimo navkreber, me zbada pod rebri, da moram od časa do časa počepniti in si oddahniti. *Uboga sirota*, slišim spačeni glas, ki prihaja od tal, iz prsti.

Vsako nedeljo grem s teto in deklo k maši. In vsakič znova moram potem, ko hodimo navkreber, pregristi večjo kepo žalosti. Nikoli se ne pogovarjamo, zato se vsakič teže trgam od doma. Ampak Anica je poslušen otrok, ona vedno uboga očeta in mamo, teto in strica. Še deklo uboga, tako zlata je.

Na nedeljo sredi poletja teta reče:

»Danes gremo k svetemu Jakobu.«

Kako? Zakaj? Tako težko sem čakala, da bom spet videla starše. Solze mi uidejo, ne morem jih zadržati.

»Kaj se spet cmeriš, gremo gor, do svetega Jakoba,« osorno reče teta.

Ne morem se potolažiti. Jok tlačim nazaj vase, da me teta ne bi zmerjala. Odpravimo se vsi, teta, dekla in tokrat tudi stric. Še nikoli nisem bila v vasi nad Vrhom. Pot je dolga in strma, zadiham se. Ničesar ne vidim. Gozd pa gotovo vidi mene. Ker me ogovori. Zato prisluhnem. Gledam. Pozabim. Nimam več misli, samo še ušesa, oči in kožo.

Ko pridemo iz gozda, se misli vrnejo. Niso težke. Sfrčijo. Pred seboj zagledam same travnike. Zapodim se po njih, nihče me ne zadržuje. Najdem arniko, šentjanževke, srčno moč, materino dušico. Veliko zdravilnih rastlin poznam. Oče jih je nabiral in nas učil o njih.

»Anica, z nami hodi!« me pokliče Katarina. »Pridi! Tukaj ob poti so maline!«

Polno jih je, skoraj zrele so že. Nabiram jih in se sladkam. Po kamnitih zidovih, s katerimi so ograjeni pašniki, raste osat, ki so se mu začeli odpirati cvetovi. Tik pod vrhom se obrnem in pogledam nazaj. Obronek gozda preletava sokol. Kako je lep. Rada bi kakor on zajadrala navzdol na planoto, ki leži pod nami, k mami in očetu. Odpre se mi pogled na oddaljeno gorovje.

»Tisti vrh tam zadaj, vidiš?« me ogovori stric Tone, kar se redko zgodi.

»Vidim.«

»To je Triglav,« reče.

Kakor prijazen stric s tremi glavami je.

Prosim, pojdi stran

Ob četrtkih čistim komate, ker gre stric Tone naslednji dan s konji v dolino. V Idriji prodaja maslo in živa teleta. Že stari oče je bil mešetar. V hribu, precej stran od hiše, je menda nekakšna ledena jama, v kateri je shranjeval meso. Med čiščenjem komatov se spomnim, kaj mi je mama pripovedovala o tem. Vem, da stric nekje za hišo shranjuje pijačo. Mogoče pa ravno v tisti jami. Pogledat bom šla. Kar takoj. Seveda me je strah, ampak samo malo, ne preveč, in to mi je všeč. Stečem za hišo, čez vrt, proti gozdu. Najdem pot skozi grmičevje, dobro je shojena. Zlahka jo najdem. Pogled v jamo je strašljiv. Iz globine se sliši kapljanje vode. Pod stropom zagledam kavlje. To so gotovo tisti, na katerih je imel stari oče obešena teleta. Strese me, ko pomislim na mrtve živali, ki so nekoč visele s stropa. Vendar se tudi strica bojim. Če bo opazil, da sem pustila delo, se bo razburil.

Vrnem se na dvorišče in nadaljujem s čiščenjem komatov. Drgnem jih s sidolom. Medenina se mora tako svetiti, da se vidim v njej. Poleg tega sem že zjutraj z zajemalko in loncem obhodila hišo. Zalila sem tetine nageljne. Vsak dan jih malo napojim, malo poškropim. To mi vzame celo uro časa, toliko nageljnov ima. Kadar gre dol, v našo vas, jih nabere velik šop za na oltar. Potem vsa cerkev lepo diši.

Spomladi že nosim koscem vodo. Šest let mi je. Ob potoku napolnim opleteno steklenico in jo nesem v senožet. Opravilo mi ne bi bilo težko, če se ne bi na smrt bala kač. Travnik je poln modrasov, črnic in debelih rjavih gožev. Vsak korak naredim z grozo.

Grem po senožeti, pa mi pride naproti velikanski modras s ploščato glavo in poševnim pogledom. Zelenorumene barve je, veriga na njem pa rdečkastorjava. Takega velikana nisem še nikoli videla. On se ustavi, jaz se ustavim, nobeden od naju se ne premakne. Gledava se. Če zbežim, bo planil za mano in me usekal. Skozme steče toliko strahu, da bi ga lahko razdelila

med vse otroke, kar jih poznam, pa bi ga zame še vedno ostalo preveč. Toda nikjer ni nikogar drugega. Sama sem, vržena iz množice. Poslali so me naprej, me izločili. Brez glasu kličem, naj me kdo pride rešit. Ali pa naj se modras umakne. *Prosim, umakni se.* On me gleda, jaz gledam njega. Spoštujem ga.

»Prosim, pojdi stran,« zašepetam. Čakam.

In glej, on razume. Lenobno me ošine z ozkimi očmi, potem počasi umakne pogled in se čisto mirno splazi proč. Uslišal me je. Hvala Bogu. Še dolgo stojim na mestu. Vodo prinesem z zamudo in se vračam drugje, daleč naokrog po sosednji dolini. Kaj bi dala, da mi ne bi bilo treba nikoli več v senožet. Vendar moram. Nosim vodo s strahom in strah z vodo. Pasem ovce in strah. Ovce mi uhajajo, strah pa noče nikamor.

Ko bom že znala brati, bom v očetovi hiši našla knjigo Frana Erjavca *Domače in tuje živali v podobah*. V njej bom naletela na poglavje o kačah, kjer piše, da je modras malomaren dostojanstvenik, zato se mu niti ne ljubi pičiti človeka, če mu ne gre za kožo. Jaz pa sem mislila, da je vsaj njega prevzelo usmiljenje do mene.

Nemogoče, gospodična

O tem, da bi me starši vzeli nazaj, si ne upam več sanjati. Prihaja čas, ko bom stopila v šolo. Bojim se, da bo to na Vrhu. Tista srečna nedelja, ko je mama imela čas zame, se je razvlekla že na dolgo nesrečno leto.

Pri stricu v gostilni stanuje učiteljica Hemma Mori. Skrivaj jo opazujem in čakam, da me ogovori. Da mi reče: *Kdaj boš pa ti, mala sinjorina, prišla v šolo?* Ampak to se nikoli ne zgodi. Hemma se samo smehlja, ko gre brez besed mimo mene. Lep nasmeh ima. Njeni zobje so veliki in beli. Mogoče pa misli, da mala sinjorina ne zna italijansko. Zato se odločim, da jo bom sama pozdravila.

»*Buon giorno*,« rečem pogumno.

»*Buon giorno, signorina*,« odzdravi. In to je tudi vse. Spet mi pokaže svoje lepo zložene, bleščeče zobe.

Nekega dne se prikaže oblečena za na pot. Da je dobila pismo, pravi, in da so jo poklicali nazaj v Italijo. S kovčkom v eni roki in z debelim svitkom pod drugo se poslovi od strica in se odpravi po cesti v dolino. Čez nekaj časa gre teta pospravljat njeno sobo. Vsa iz sebe privihra v izbo.

»Rjuhe je odnesla,« piha.

»Sakramenska babnica,« zarobanti stric. Rohneč zapreže konja in gre za njo. Dolgo ga ni nazaj. Vrne se ves razburjen, z rjuhami pod pazduho. Da se je sprva pretvarjala, kot da ne razume, kaj hoče od nje, razlaga, potem da je zajokala in se mu hotela smiliti, nazadnje pa mu je le vrnila blago in z glavo med rameni odhitela naprej, ne da bi se opravičila ali vsaj poslovila. Vem, da je naredila nekaj slabega. Nihče mi ni razložil in tudi desetih Božjih zapovedi še ne znam na pamet, a vseeno vem, da se Hemma Mori ne bo smela nikoli več vrniti.

Mine nekaj dni. Popoldne prideta po poti mimo hiše mladi ženski. Da so ju najbrž poslali fašisti, pravi stric Tone, ki ju opazi z dvorišča. Pogovarjata se s sosedom, kaže jima našo gostilno. K nam prihajata. Opazujem ju skozi okno. S stricem se srečata zunaj. Stopim za vrata, da lahko slišim, kaj se pogovarjajo. Skoraj vse razumem. Mlajša dama je učiteljica, spremlja jo starejša sestra. Obe sta zelo čedni in lepo oblečeni. Prihajata iz Trenta, pove starejša. Ime ji je Beppina. Mlajša, Celestina, ki pravi, da ima šele osemnajst let, vpraša strica, ali bi lahko stanovali v gostilni. Vlečem na ušesa in kukam ven. Celestinin pogled je mil in proseč, zelo je lepa. Stric je presenečen. Da ga ni nihče obvestil, razlaga, in da se ne more kar tako na hitro odločiti.

»*Prego, signore*,« prosi lepa gospodična, jaz pa si želim, da bi ga pregovorila.

»*Non è possibile, signorina*. Nemogoče, gospodična,« se brani stric. Vidim, da je v hudi zadregi. Njene velike rjave oči se v trenutku napolnijo s solzami. Stric ne popusti. Dekleti po-

klapani odideta, jaz gledam za njima. Bojim se, da me bo izdal ropot srca. Izmuznem se iz hiše in jima skrivaj sledim. Na drugem koncu vasi ju pogoltne hiša stričevega bratranca in sestrične, ki bosta kmalu tudi odprla gostilno in se bo moj stric Tone zato sprl z njima.

Čaj ste pile, Anica, navaden čaj

Leto dni pozneje se Celestina in Beppina navsezadnje le preselita k nam. Zdaj se šola začenja tudi zame. Postala sem še večja. Moja nedelja traja že dve leti. Končno se približuje nekaj, česar se veselim in me gotovo ne bo razočaralo. Vsaj za pol dneva se bom rešila težaških del in se bom lahko predajala Celestinini prijaznosti.

Tako je ljubka, da se ob koncu pouka s težavo trgam od nje. Nerada se vračam k teti in stricu. Učilnica je v veliki kamri sosedove hiše. Tam živi moja sošolka Nežka. Celestina nas ne uči samo pisati in računati, ampak tudi plesti. Otroci prinesemo volno od doma, Vančeva mama jo sprede in deklice potem pletemo nogavice za vojake. Celestina neutrudno ponavlja:

»*Dentro, su, giu, fuori.* Noter, gor, dol, ven.« Z Nežko pleteva tudi popoldne, ko je pouka že konec. Celestinina sestra nama v kamro prinese *te*, ki se mi zdi neverjetno dober. Zvečer vsa srečna pritečem domov. Teti pokažem, kako znam plesti. *Dentro, su, giu, fuori.*

»In pomislite!« še rečem. »Pile smo *tè*!« Ona se zasmeje in me zavrne:

»Čaj ste pile, Anica, navaden čaj!«

»Ne! Kakšen čaj! Pile smo *tè*,« vztrajam, nato se umaknem in se zjočem. Teta ničesar ne razume!

Nikoli se ne sprašujem, zakaj hodim v italijansko šolo, ker je to edino, kar poznam. Jasno pa vem, kdo je dober in kdo ne. Celestina je dobra. Rada nas ima in nam vedno dovoli, da med seboj govorimo slovensko. Z njeno bližino se tolažim, kadar najbolj hrepenim po mami. Tudi vojakov se ne bojim.

Nikakršnega zla ne čutim, dobri fantje so. Nikoli me ne ponižujejo, čeprav sem slovenski otrok.

Nama z Nežko, ki sva napletli največ nogavic, Celestina podari vsaki po eno podobico lurške Matere Božje. Zadaj je posvetilo in zahvala. Nekoč pozneje, ko bom odrasla, bom obiskala Nežko in jo vprašala, kam je dala svojo podobico. Toda ona se ne bo ničesar spomnila. Niti tega ne, da sva podobici dobili! Kako naj bi to razumela jaz, ki mi je darilce toliko pomenilo? Na podobici je pisalo *la grotta* in zadaj je bilo moje ime, vsega se spominjam.

Celestina in njena sestra odhajata. Z Nežko ju spremljava del poti. Vse štiri jočemo in se dolgo objemamo, preden se zares in dokončno poslovimo.

Zate ni drugega kot katekizem

Ko bom spet živela doma, bo Celestina s sestro kdaj pa kdaj prišla k nam na obisk. Prespali bosta v gostilni, jedli pri moji mami. Veliko se bosta pogovarjali z mojim očetom, ki je bil nekoč vojak v italijanski vojski in je poznal Trento. Podobica, ki mi jo je dala, bo nato med vojno zgorela v hiši. Celestinin naslov mi bo vseeno uspelo rešiti. Pisala ji bom. Vsak dan po tistem, ko se mi bo zdelo, da bi že lahko prišel njen odgovor, bom pred vrati čakala poštarja. Nekega dne me bo podražil:

»Zate ni drugega kot katekizem!«

Komaj se bom zadržala, da mu ne bi pokazala, kako me je prizadel. Pismo, če bi ga dobila, bi prineslo v moj mračni vsakdan nekaj svetlega in lepega; nekaj, kar smo doma že pokopali. Lahko bi vsaj za hip pozabila na mizerijo, v katero nas je pahnila vojna. In samo dan potem, ko me bo poštar tako užalil, bo prišlo. V tla bo gledal, ko mi ga bo izročil, in se brž odpeljal s svojim kolesom. Jaz pa bom držala v rokah Celestinino pismo z znamko in žigom. Mislila bom, da sanjam. Nesla ga bom domov, ker bo preveč sveto, da bi ga odprla kar tako,

sredi vaške poti, med zijali in kokošjimi iztrebki. Zavlekla se bom v miren kot in ga počasi, tako da ga ne bom nič poškodovala, odprla. Pred mano se bo razgrnil z lično pisavo in po obeh straneh na drobno popisan list. Desno zgoraj bo datum dvanajsti marec tisoč devetsto oseminštirideset, v Arcu. Najprej ga bom samo preletela: »*Aniza carissima, ho ricevuto con tanto piacere la tua cartolina …*« Črke mi bodo plesale pred očmi, ne bom dobro razumela. Stekla bom k mežnarju, da mi pismo natančno prevede. Sedla bova za mizo in mežnar bo bral:

Predraga Anica, zelo sem bila vesela tvoje razglednice. Čeprav je preteklo že toliko let, si se spomnila name, in to je lepo. Tudi jaz se vas vseh spominjam, še posebno tebe, Anica, ki si mi bila tako blizu. Se spominjaš, kako smo peli na peči, ko je bil zunaj sneg? Predstavljam si, da si že velika! Jaz pa nisem več zrasla, ampak sem se samo postarala. Že dve leti sem poročena in imam lepega otročička, Marka, starega štirinajst mesecev. Živim v Arcu, ki je nekoliko oddaljen od Trenta; Beppina pa je poročena v Trentu, tudi ona je imela otroka, pa ji je umrl. Kako sta teta Lojzka in stric Tone? Ali se je kateri od njiju poročil? Lepe pozdrave namenjam tudi njima, ki ju ohranjam v prijetnem spominu. Kako rada bi spet prišla, videla te vaše čudovite kraje in vse vas, vendar to zdaj ni mogoče. Srečna bom, če mi boš še pisala in mi povedala kaj o sebi, o svoji družini, o teti Lojzki. Pozdravi prijatelje z Vrha, tudi malo, ki je hodila s tabo v šolo in se njenega imena ne morem spomniti. Kako je kaj tvoja mama? In oče? Tvoji bratje in sestre? Pozdravi vse, tudi sosede, ki jih poznam. Piši mi kmalu, tako kot znaš, vseeno, če bodo v pismu napake. Poljubljam te z ljubeznijo … Ti baccio con affetto, *Celestina Turrini.*

Tako bom vznemirjena in srečna, da mi bo zalilo oči. Tudi od žalosti zaradi vsega, kar se je med vojno zgodilo in česar Celestina še ni mogla vedeti. Z mežnarjevo pomočjo bom napisala odgovor na Celestinina vprašanja in ji vse po vrsti povedala. Potem bom čakala na novo pismo. Vendar ga ne bom dobila. Morda se je moje izgubilo na poti, bom razmišljala.

Morda ga je na meji zasegla nova oblast. Nikoli ne bom nehala čakati na Celestinino pismo, niti takrat ne, ko bo ona že stara ali je morda sploh ne bo več.

Kaj pa Anica dela na vozu?

Umrl je stric Ferdo in zapustil sedem otrok. Pripravljamo se, da gremo v dolino na pogreb. Stric Tone zapreže voz, jaz sem že v nedeljski obleki, teta Lojzka je vsa v črnem, le iz žepka na jakni ji gleda vogal belega robca, obrobljenega s črno čipko. Vznemirjena sedim na vozu in se veselim, ker bom na pogrebu gotovo srečala starše. Nebo je brez oblačka, nič nas ne more več zadržati. Stric Tone se ravno vzpne na voz, ko se na izhodu z dvorišča prikaže stric Polde.

Tudi on je mamin brat. Ima dva otroka, Zalko in Janka. Še celo bolj prijazen je od strica Toneta in tete Lojzke. K njemu pogosto hodim pestovat malega dečka. Enkrat sem pri njih zvečer zaspala na klopci, pa me je stric Polde nesel kar v svojo posteljo. Sredi noči sem se zbudila in zatipala zraven sebe kosmat obraz. Mislila sem, da me je vzel hudič. Malo je manjkalo, da nisem zakričala od groze. Ko sem nazadnje ugotovila, da spim pri Poldetu, sem bila tako jezna, da sem šla sedet na okensko polico in tam dočakala jutro, ko sem lahko zbežala domov. Pač tja, kjer je zdaj moj dom.

Stric Polde se bo peljal z nami na pogreb.

»Kaj pa Anica dela na vozu?« reče.

»Kaj! Z nami gre,« odgovori teta. »Saj vidiš, kako je lepo naštimana.«

»Naša Zalka pa ostane doma,« reče Polde. »Naj ostane še Anica, da bo Zalka imela družbo!«

Vse se dogaja kot v hudih sanjah. Postavijo me z voza na tla, mi nekaj naročajo in se odpeljejo. Ne vidim več jasnega neba. Črno je in z njega se spusti nekakšen oblak v obliki jastreba, ki mi raztrga grlo, da zaječim in stečem v hišo. Do večera ne pridem več iz nje. Slišim Zalko, ki me kliče z dvorišča. Niti videti je nočem, avše razvajene. Pokvarila mi je dan. Pa to

ni bilo prvič. Taka lepa črnooka punčka je, ampak ima celega vraga v sebi. Nekoč, ko sem pestovala njenega bratca, mi je med vrati podstavila šibo, da sem se spotaknila obnjo in mi je otrok zletel čez prag na dvorišče. Njena mama je zgrabila šibo, da me bo pretepla, in jaz sem se kar tam, na pragu, polulala od strahu. Teta je povesila šibo, ni me udarila, mala coprnica pa se je za vogalom privoščljivo smejala. Gotovo si je danes prav ona izmislila, da moram ostati z njo doma.

Pa ja ne boš jokala zaradi tega

Trda zima je in zelo sem bolna. Ležim na peči. Nihče se ne zanima zame, niti čaja mi ne skuhajo, nič, prav nič jih ne skrbi, sploh me ne pridejo pogledat in vprašat, kako mi je. Jaz pa sem tako žejna. Vroče čelo imam in suha usta, čisto zlepljena, komaj še diham. Z muko vstanem in grem v hram. V leseni posodi najdem mleko, vendar je zamrznjeno. Kaj naj storim? Ozrem se po hramu. S kavlja visi zajemalka. Zgrabim jo in prebijem led. Zajemam ledeno mleko, hlastno pijem. Vsakič, ko pogoltnem, me zaboli glava. Vseeno pijem, sploh ne morem nehati. Nato se odvlečem nazaj na peč. Zdaj bom umrla, pomislim. V glavi mi kljuva. Ničesar ne čutim, nobene žalosti, ničesar več. Ko se zbudim, sem živa. Vendar tega nihče ne opazi.

Pošljejo me v spodnjo vas na poti v Idrijo, ki je precej nizko, skoraj v dolini, daleč od doma. Jagenjčka nesem na pašnik. Srčkana živalca je, ta jagenjček, vendar ima drisko. Vse teče od njega. Po rokah, po obleki, še po nogah sem vsa pomazana. Jočem. Srečam Matevža, gozdarja brez prstov. Živi v majavi kolibi in je malo čuden, bojim se ga.

»O ti, ubogi otrok, saj si vsa od griže!« vzklikne. »Pa ja ne boš jokala zaradi tega! Do poroke se boš že očedila!«

»Bodo vam do poroke zrasli prsti?« ga vprašam, ampak ne razumem, zakaj se tako reži in razkazuje grdo brezzobo votlino.

To bo veselo

V sobo, kjer je prej živela Celestina s sestro, se vselijo trije vojaki telefonisti. Mladi dobrovoljni fantje so. Vsak dan se pogovarjajo z mano, v hišo se naseli nekaj življenja. Eden od njih, Filippo, me povabi, naj pridem telefonirat namesto njega. Poklicala bova na vojaško postajo. Nauči me, kako naj se predstavim. Rečem naj, da sem *signorina maestra*, »gospodična učiteljica«.

Strašno pomembno se počutim. Vojak, ki se mi oglasi, takoj razume šalo in mi odgovori:

»*Ma signorina, noi mandiamo a voi uno lungo lungo baccio*. Gospodična, mi vam pošiljamo dolg dolg poljub.« Toliko že razumem italijansko, da se smejem in mi od sramu gorijo lica.

Filippo me prosi, naj mu operem perilo: dolge spodnjice in srajco. Za hišo teče voda. Skoraj se pretrgam s tistimi ogromnimi gatami, ki jih nikakor ne morem ožeti. Ko dekla vidi, kako se mučim, reče:

»Daj, ti bom pomagala.«

Delava skupaj. Katarina perilo namoči in zdrgne, splakujem pa ga sama. Potem primeva dolge gate vsaka na enem koncu in jih zavijava, da iz njih priteče širok slap vode. Dekla perilo obesi in posušeno spegla, jaz pa ga vsa srečna nesem Filippu, ki me pohvali in mi da dve liri. To je moja prva plača.

Ko bom odrasla, bom morda pomislila, kaj vse bi se lahko zgodilo sedemletni deklici v družbi odraslih fantov. Ampak deklica nima nobenega strahu pred njimi. Zaupa jim in oni tega nikoli ne izrabijo.

Eden od njih, Pietro, je doma iz Neaplja, črn je kot oglje in strašno simpatičen. Želi si domov na dopust, vendar ne dobi dovoljenja, zato skuje načrt o pobegu. Hlapec mu posodi kmečko obleko, da lahko neopaženo odide. Jaz vem za to, ampak nisem izdajalka. Dolgo ga ni nazaj. Verjetno nekaj tednov. Potem se le prikaže, s polnim nahrbtnikom sladkega krompirja. Strese ga v izbi na tla in se zraven na široko hahlja.

»To bo veselo,« vzklikne in še isti večer zakuri ogenj na vrtu. Krompir speče na žerjavici, da se vsi do sitega najemo. Pietro je burkež, zmeraj dobre volje. Ko peče krompir, prepeva pesem, ki gre takole: »*Cinceridin, domani e festa; cinceridin, non si lavora; cinceridin, si gioca scopa; cinceridin, si fa l'amor* ... V nedeljo bo praznik, delali ne bomo, igrali bomo škopo in se ljubili.«

Vojaki gradijo cesto. Vsak dan me plašijo eksplozije. Inženir, ki vodi gradnjo, pride stanovat v našo gostilno. Mene zadolžijo, da mu pospravljam posteljo in nosim vodo v lavandin. To delam vsak dan, vse do njegovega odhoda. Ko se poslavlja, me pokliče k sebi in vpraša, kako mi je ime.

»Celestina,« si izmislim.

»*Ecco*, Celestina,« reče inženir in mi stisne v roko pet lir.

Oboje me neznansko osreči: to, da mi je rekel Celestina, in to, da sem spet dobila denar.

Mi jo prodaš?

V gostilni se čez nekaj dni ustavi sošolka Cilka s starši. Vračajo se s semnja v Sveti Luciji. Naročijo sir, kruh in pijačo. Smukam se okoli njih, ker me zanima, kaj so kupili na semnju. Cilka pride od mize in mi pomigne. Sledim ji na dvorišče. Zunaj mi skrivaj pokaže krasno zapestnico iz dveh elastik, na njih pa nanizane kroglice in dve rožici.

»Kako je lepa! Mi jo prodaš?«

»Ne, ga ni denarja.«

»Veliko ga imam.«

»Koliko?«

»Dve liri.«

»Dobro,« sklene. »To je res veliko. Za dve liri ti jo dam.«

Komaj čakam, da bomo šli v nedeljo k maši in bom zapestnico nosila. Skrijem jo pod rokav, za gumb. Teta in dekla hodita hitro, jaz drobim za njima in pazim na zapestnico. Naenkrat me obide želja, da bi jo pogledala in videla, kako lepa